

העברת מסורה על כשרותו של עוף

הרב צבי שכטר

כפי מה שהבנתי מספרו של זוהר עמר (מסורת העוף), הרבה מהמסורות של הספרדים אינן מימות משה רבינו (שהראה לבני ישראל כל העופות ואמר להם – וזה לכם הטמא וגו') אלא הותחלו בימי הגאונים והראשונים הקדמונים שהיו סבורים שמספיק להתיר עוף לאכילה בג' הסימנים – אפילו בלי מסורה, אכן האשכנזים הנוהגים כדברי הרמ"א שתמיד צריכים מסורה, אפילו בעופות שיש להם כל סימני הטהרה, מה שייך לקבל המסורות מאחינו הספרדים? ורק שייך לקבל מסורה מקהילה אחרת (כדעת הש"ך—נגד חומרת המחבר) אם הקהילה האחרת יש להן מסורה קדומה שלא הועברה מהספרדים שהקילו בנקודה הנ"ל.

[ועיין תשובות מלמד להועיל (חלק ב' סימן ט"ז) שכתב מסורה להקל בעוף מסויים. ומן הנכון להעיר שאף שהיה בברלין אצל האשכנזים, הלא דבר ידוע הוא שבהרבה מקומות במדינת גרמניה נהגו כמנהגי ספרד (שאינן מברכים שהחיינו על מקרא מגילה ביום, והרבה דברים כיוצא בזה, והרבה הפטרות נהגו לומר כמנהג הספרדים), וממילא יש לחוש שאף לגבי כשרות העופות המסורה שלהם נובעת מכך שסמכו על דעת הגאונים והראשונים הקדמונים שאפשר להתיר עופות על פי ג' הסימנים – ושאינן צורך למסורה, ואשר ממילא אין לאשכנזים שממזרח אירופא לסמוך אלא על מסורות הקהילות אשכנזיות שממזרח אירופא.

ועוד מן הנכון להעיר שמרן הגרמ"פ באגרותיו (יו"ד חלק א' סימן ל"ד) טען שאין לסמוך על מסורות שעל עופות על פי שמותיהם בלבד, כי במדינות שונות משתמשים בחילופי שמות לעופות השונים, וקיימת אפשרות שמה שקבלו במסורה שהעוף שבשם פלוני עוף טהור הוא, איננו אותו העוף הנקרא אצלנו בשם ההוא. ובאמת צ"ע בתשובות מלמד להועיל הנ"ל שקבל השאלה בטלגרמה וענהו בטלגרמה, שאולי אצל השואל השתמשו בחילופי שמות לעוף ההוא, ועיין גמרא שבת (לו.) הובלילא בי כסי, בי כסי הובלילא וכו.].

וכן נמי צריכים להעיר, שהרבה פעמים אי אפשר להעביר מסורה אפילו מקהילה אשכנזית אחת לקהילה אחרת, כי הרבה פעמים מנהג הקהילה נולד בשנים המאוחרות מכאן איזה פסק שקבלו שמה מרבם שלהם, אשר רבני שאר הקהילות לא הסכימו לזה, ולדוגמא – קיימת אפשרות שבקהילה אחת נהגו לאכול איזה עוף מסויים מפני שסמכו על דעת האבני נזר הסובר שאף בעופות נהג כלל הגמרא שטהור וטמא אינם מולידים זה מזה, ודבריו הם בנגוד לשיטת החתם סופר (הסובר

שכלל הגמרא רק נוהג בבהמות וחיות), והיאך אפשר לשאר קהילות לסמוך על "מסורת" אותן הקהילות – הלא אין כאן "מסורה" כלל, אלא מחלוקת הפוסקים, והיאך נחייב המחמירים לקבל שיטת המקילים מפני שכן נהגו כבר בקהילות המקילים כבר חמישים או מאה שנה?

ומשל למה הדבר דומה, להא דקיי"ל שהלכה כדברי המיקל באבל, אפילו ביחיד נגד רבים, וכמבואר בגמרא, וכי מי שבא לשאול אצל המחמיר, מחוייב המחמיר להקל להשואל מפני שיש בעולם דעה החולקת והמתרת? פשיטא שלא. אלא בודאי רשאי – ומחוייב – המחמיר להורות להשואל כפי דעתו שלו, להחמיר. והך כללא (דהלכה כדברי המיקל באבל) רק שייך במקרה שהחכם שנשאל אין לו שיטה לעצמו (שבירר בעצמו, או שקיבל מרבותיו), ולפניו שתי דרכים, ולפי כללי הפסק הרגילים ה' לו לפסוק כדעת הרבים, וכאן בהלכות אבל, דבכל ספק כלדהו אזלינן לקולא (עיין ר"ן סוף פ"ק דקידושין ובמאמרנו בזה בס' בעקבי הצאן סימן י"ב), יש לו להורות להקל, וכדעה המקילה.

ואף שהמחבר כתב בשולחן ערוך (יו"ד סימן פ"ב סעיף ד') שההולך ממקום שנוהגים איסור בעוף מסויים מפני שאין להם מסורת, והלך למקום שיש להם בו מסורת, יכול לאכלו במקום שהלך שם, ואפילו אם דעתו לחזור, אף על פי שהמחבר בעצמו המשיך לכתוב בסעיף שאחר זה (סעיף ה') אם שאר המקומות שאין להם מסורת, יכולים לאכלו על סמך מקום שיש להם מסורת... יש לחוש לדברי האוסר, וקשה דלפי דברינו, היאך רשאי האורח לאכלו לעוף הזה אפילו בעודו במקום ההוא, הלא קיימת אפשרות שיש בזה מחלוקת הפוסקים, ומסורת הקהילה ההיא היא על פי שיטתם הם, אשר האורח המשתייך לקהילה האחרת נוהג לדינא כדעת רבני מקומו הנוקטים לאיסורא בנדון המחלוקת, וכמו שהסברנו לעיל. ומסתמא צריכים לומר שהמדובר כאן בשולחן ערוך הוא בשתי קהילות הדומות אחת לשניה ברבותיהם ובאופן פסיקת ההלכה, שאין מקום לחששא הנ"ל, אלא רק שבקהילה הא' יש מסורה להקל, ובשניה – חסרה להם מסורה זו. אכן בנדון דידן, שידוע לנו בבירור שבין כה וכה הרבה חילוקים אחרים יש בין שתי הקהילות בעניני פסיקת ההלכה, בודאי צריכים לחוש שמא גם נדון אכילת עוף זה תלוי באיזו מחלוקת הלכתית, ואין לאורח שממקום הא' לאכול את אותו העוף (המסופק) אפילו בעודו במקום הב'.

והנה כל דינו של הרמ"א להצריך מסורה אפילו במקום שישנם לג' הסימנים ושאיין לחוש לדורס, איננו מדינא אלא רק ממנהגא. ועיין גמרא חולין דף יז: שנסתפקו באברי בשר נחירה שהכניסו ישראל לארץ, וברא"ש שמה (פרק א' סימן כ"ג) כתב דבגזרה דרבנן (כגון גבינת עכו"ם) לא חל האיסור אלא לאסור אותן הגבינות שנעשו מכאן ולהבא, אבל אין אוסרים את אותן הגבינות שכבר ישנן בעולם בשעה שעמדו למנין לחדש את הגזירה. ואם בגזרות דרבנן הדבר כן, קל וחומר באיסור שאינו אלא ממנהגא. וממילא, בנדון מנהג הרמ"א הנ"ל יש לומר שאף הרמ"א לא

יצריך מסורה גמורה מימות משה רבנו, אלא כל שקיימת מסורה על איזה עוף מסויים מהזמן שמקודם (לימי הר' ירוחם ור' יונה בעל איסור והיתר) שהונהג המנהג הזה – בהכי סגי, כאותה הגבינה שנעשתה מקודם שנגזרה הגזירה, וכאן, כל אותו המין – אפילו כל אותן העופות שנולדו לאחר שהותחל המנהג – יהי' בכלל הך התירא. וממילא, אם ישנה מסורה על איזה עוף מסויים באיזה מקום, אשר כפי קבלת אנשי אותו המקום הי' מנהג לאוכלו כבר מימות הר"ר ירוחם והר"ר יונה, בהכי סגי לאכלו באותו המקום אפילו לאורח שדעתו לחזור, ולדעת הש"ך – אפילו לאכלו בשאר מקומות. אבל אם אין מסורתן נמשכת מתקופת ר' ירוחם ור' יונה, הי' נראה לומר שאפילו לדעת הש"ך אין לאחרים לסמוד עליה, אפילו לאוכלו באותו המקום ממש, וכאמור.

צבי שכטר

עש"ק פ' ויקרא, תשס"ד